

İslam'ı hiç duymayan kişinin durumu nedir?

1-Doğduğun Yer Değil, Durduğun Yer Önemlidir

Zaman ve mekânın insan üzerinde iman ve İslam açısından **olumlu ya da olumsuz etkileri** olduğu inkâr edilemez. Ancak bu etki, **sonucu tek başına belirleyen bir kader zorlaması değildir**. Zaman ve mekân sadece imtihana **avantajlı ya da dezavantajlı başlama şartları** sunar; neticeyi belirleyen ise insanın **iradesi ve tercihleridir**. İslam beldesinde doğan biri imtihana avantajlı başlar, küfür ortamında doğan biri ise daha zor şartlarda başlar. Fakat bu başlangıç, sonucu garanti etmez.

Tarih bunun en açık şahididir. Hz. Nuh'un oğlu, babası bir peygamber olmasına rağmen imansız ölmüştür. Hz. Lut'un eşi, kocası peygamber olduğu hâlde hidayeti reddetmiştir. Bu iki misal, **en üst düzey avantajların bile imanı garanti etmediğini** gösterir. Demek ki iman, yakınlıkla ya da çevreyle otomatik kazanılan bir sonuç değildir.

Öte yandan dezavantajlı görünen şartlarda hidayete erenlerin misalleri de son derece çarpıcıdır. Hz. Musa, Firavun'un sarayında yetişmiş; aynı sarayda Firavun imansız ölmüş, eşi Asiye validemiz ise imanını kurtarıp Kur'an'da övülen bir mümine olmuştur. Aynı mekân, aynı zaman, aynı şartlar... Ama iki farklı tercih, iki tamamen zıt netice.

Yine Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) amcaları Ebû Tâlib ve Ebû Leheb, onunla yıllarca yan yana yaşamalarına, hakikati bizzat ondan dinlemelerine rağmen iman etmeden ölmüşlerdir. Buna karşılık Peygamberimizi hiç görmeyen Veysel Karânî, derin bir iman ve muhabbetle tarihe geçmiştir. Bu tablo açıkça şunu söyler: **Hakikatle yüz yüze olmak yetmez; onu kabul etmek gerekir.**

Eğer zaman ve mekân neticeyi zorunlu olarak belirleseydi, aynı şartlarda bulunan herkesin aynı sonucu yaşaması gerekirdi. Hâlbuki tarih ve hayat bunun tersini göstermektedir. Aynı evde, aynı sokakta, hatta aynı sarayda yaşayan insanlar; imanla küfür, hidayetle dalâlet arasında bambaşka tercihler yapabilmıştır. Bu da açıkça gösterir ki şartlar yönlendirir ama karar vermez.

Günümüze baktığımızda da durum farklı değildir. İslam beldesinde doğmuş, ezanı günde beş defa duyan, çocukluğundan beri dinî kavramları işiten pek çok insan, bu büyük avantajları iman ve kulluğa dönüştürememektedir. Camiler boşken meyhanelerin dolu olması, meselenin sadece "nerede doğduğun" olmadığını apaçık ortaya koymaktadır. Aynı topraklar, kimi insanı Allah'a yaklaştırırken, kimi insanı ondan uzaklaştırabilmektedir.

Avantajlı bir ortam, insan için sadece **kolaylaştırıcı bir imkândır**; garanti değildir.

Dezavantajlı bir ortam ise **zorlaştırıcı bir imtihandır**; engel değildir. İşte bu yüzden ilahî

adalet, “nerede doğdun?” sorusuyla değil; “**elindeki imkânla ne yaptın?**” sorusuyla hüküm verir. Zaman ve mekân, insanın kaderini yazan zincirler değil; iradenin sınındığı şartlardır. Son sözü ise her zaman **insanın tercihi** söyler.

Netice şudur: **Mesele sadece avantajlı başlamak değildir.** Mesele, verilen avantajı nasıl kullandığıdır. Bu yüzden İslam beldesinde doğmayan bir insan da hidayete erebilir; İslam beldesinde doğan biri de hidayeti kaybedebilir. Tarih ve hayat bunun sayısız örneğiyle doludur. İmtihanın adaleti de tam burada tecelli eder: **Başlangıçlar farklıdır ama sorumluluk, her insanın kendi tercihlerindedir.**

2- Şartların Farklılığı Adaletsizlik midir?

“**Peki neden herkese aynı şartlar verilmedi?**” itirazı ilk bakışta güçlü gibi görünür; fakat adalet doğru tanımlandığında bu itiraz kendiliğinden çözülür. Çünkü **adalet, herkesi aynı şartlara koymak değildir.** Adalet, herkesi **kendi şartları içinde değerlendirmektir.** Aynı elbiseyi her bedene giydirmeye çalışmak adalet değil, zulümdür.

İnsanlar bu dünyaya **aynı imkânlarla değil**, farklı imkânlarla gönderilirler. Kimi Müslüman bir ailede doğar, kimi putperest bir kabiledede; kimi ilme yakın bir çevrede büyür, kimi cehaletin hâkim olduğu bir ortamda. Bu farklılıklar, imtihanın adaletsizliğini değil, **imtihanın çeşitliliğini** gösterir. Çünkü herkes aynı sorulardan değil, **kendi seviyesine ve şartlarına uygun sorulardan** imtihan edilir.

Allah Teâlâ hiç kimseyi, gücünün üstünde bir yükü yüklemeyiz. Bir insana ulaşmayan bir hakikatten, imkân bulamadığı bir arayıştan dolayı hesap sorulmaz. Sorumluluk; güce, imkâna ve bilgiye göre belirlenir. Bu yüzden bir insanın hesabı, diğerinin hesabının aynısı değildir; ama bu durum adaletsizlik değil, **adil bir farklılıktır.**

Kur’an bu hakikati açıkça bildirir: “**Allah hiç kimseye gücünün yettiğinden fazlasını yüklemeyiz.**” (Bakara, 286)

Eğer Allah herkesi aynı şartlara zorlasaydı, o zaman adalet değil tekdüzelik olurdu. Oysa ilahî adalet, insanları eşitlemekte değil; **herkesi kendi şartları içinde hakkıyla tartmakta** tecelli eder. İşte bu yüzden farklı doğumlar, farklı çevreler ve farklı imkânlar; adaletin zedelenmesi değil, **adaletin inceliğidir.**

3- Ehl-i Fetret Kimdir? Sorumlulukları Nelerdir?

İki peygamber arasında, önceki peygamberin getirdiği dinin unutulup bozulduğu ve yeni bir peygamberin henüz gönderilmediği döneme **fetret devri** denir. Bu zaman diliminde yaşayan ve hiçbir peygambere fiilen ulaşamamış kimselere ise **ehl-i fetret** adı verilir.

Âlimler arasında ittifakla kabul edilen husus şudur:

Ehl-i fetret, **namaz, oruç, zekât gibi şer’î ibadetlerle ve dinin detay hükümleriyle mükellef değildir.** Çünkü bu ibadetlerin bilinmesi ve sorumluluğu, ancak bir peygamberin

tebliğiyle mümkündür. Kendisine peygamber ulaşmamış bir kimse, bu emirleri yerine getirmediği için ahirette hesaba çekilmez ve bu yönden cezalandırılmaz.

4- Ehl-i Fetret Allah'a İmanla Mükellef midir?

Bu noktada İslam âlimleri arasında görüş ayrılığı vardır.

İmam Mâturîdî'nin Görüşü

İmam Mâturîdî'ye göre ehl-i fetret, ibadetlerle sorumlu olmasa bile **Allah'a imanla mükelleftir**. Çünkü Allah, insana akıl vermiş; kâinatı da varlığına ve birliğine delil olacak şekilde yaratmıştır. Bir iğnenin ustasız, bir harfin kâtipsiz olamayacağını anlayan insan, bu muhteşem âlemin de bir Yaratıcısı olduğunu aklıyla bulabilir. Bu sebeple, fetret devrinde yaşayıp Allah'a iman etmeden ölen kimse, İmam Mâturîdî'ye göre iman sorumluluğunu yerine getirmemiş sayılır.

İmam Eş'arî'nin Görüşü

İmam Eş'arî ise ehl-i fetretin **Allah'a imanla dahi mükellef olmadığı** kanaatindedir. Ona göre iman, peygamber vasıtasıyla talep edilir. Allah, fetret ehlini bir peygamberle davet etmediğine göre, onlardan iman talep edilmemiştir. Salt akıl, Allah'ı bilmede yeterli değildir. Bu nedenle ehl-i fetret, iman etmediği için azaba uğratılmaz.

İmam Eş'arî'nin ehl-i fetret hakkındaki görüşü **doğrudan şu temel Kur'an ilkesine dayanır**:

وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّىٰ نَبْعَثَ رَسُولًا

Biz peygamber göndermedikçe kimseye azab etmeyiz. İsrâ Sûresi(17) 15. Ayet

İmam Eş'arî'ye göre:

- **Sorumluluk (teklif)** ancak **peygamberle başlar**.
- Peygamber gelmemiş veya mesaj açıkça ulaşmamışsa, **iman dahi zorunlu bir teklif hâline gelmez**.
- Çünkü Allah, kullarını **açık bir davet olmadan** hesaba çekmez.

Peygamberimizden (s.a.v) Sonra Yaşayan Gayrimüslimlerin Durumu

İmam Gazâlî, Peygamber Efendimiz'den (s.a.v.) sonra iman etmeyen insanları üç temel sınıfa ayırarak meseleyi hem adalet hem hikmet çerçevesinde ele alır.

Birinci sınıf, Peygamber Efendimiz'in davetini hiç duymamış, ondan haberdar olmamış kimselerdir. Bu insanlar, İslam'la gerçek anlamda muhatap olmadıkları için mazurdurlar. İmam Gazâlî'ye göre bu sınıf, sorumluluk taşımadığından cennet ehlidir.

İkinci sınıf, Peygamberimiz'in davetini, ahlâkını, mucizelerini ve getirdiği mesajı doğru şekilde duyduğu hâlde iman etmeyen kimselerdir. Bu grup, hakikate açıkça muhatap olduğu için sorumludur. İmam Gazâlî'ye göre bunlar, iman etmedikleri için cezaya müstahaktır.

Üçüncü sınıf ise, Peygamber Efendimiz'in ismini duymuş olmakla birlikte onu sadece yanlış, çarpıtılmış ve menfi bir şekilde tanıyan kimselerdir. Çocukluklarından itibaren Efendimiz kendilerine yalancı, sahte veya tehlikeli biri olarak anlatılmıştır. İmam Gazâlî bu grup hakkında kesin bir hüküm vermemekle birlikte, onların birinci sınıfa daha yakın olduğunu ifade eder. Çünkü bu tür bir tanıtım, insanı hakikati araştırmaya sevk edecek nitelikte değildir.

Günümüz dünyasında bu üç sınıfa giren insanlara rastlamak mümkündür. Teknoloji ne kadar gelişmiş olursa olsun, hâlâ Peygamberimizi hiç duymamış topluluklar vardır ve bunlar birinci gruba girer. Bunun yanında, İslam'ı doğru şekilde tanıyıp bilinçli olarak reddeden geniş bir kesim ikinci gruptadır. Ayrıca bazı toplumlarda, İslam ve Peygamberimiz hakkında sadece kötü propaganda ile yetişmiş insanlar da üçüncü gruba dâhildir.

Bediüzzaman Said Nursî Hazretleri, bu meseleye son derece dengeli bir yaklaşım getirir. Ona göre ehl-i fetret, dinin teferruatındaki hatalardan dolayı ittifakla mesul değildir. Hatta bazı büyük âlimlere göre, iman etmemekten bile sorumlu tutulmazlar. Çünkü mesuliyet, ancak peygamberin gönderildiğinin ve tebliğinin açıkça bilinmesiyle gerçekleşir. Eğer peygamberin irşadı zamanla gizlenmiş, unutulmuş veya anlaşılmaz hâle gelmişse, bundan habersiz olanlar ehl-i fetret hükmüne girer ve azap görmezler.

Netice olarak, Allah'ın adaleti kimseyi bilmediği, ulaşamadığı ve hakikatini tanımadığı bir şeyden dolayı cezalandırmaz. Ehl-i fetret meselesi, ilahî adaletin ne kadar ince, kuşatıcı ve merhametli olduğunu gösteren en açık misallerden biridir. Nihai hüküm ise, şaşırmayan ve unutmayan Allah'ın ilmine aittir.